

องค์ประกอบอื่น ๆ ของการพ่อนผู้ไทยเรณูนครในปัจจุบัน

จากการศึกษาถึงการพัฒนาการพ่อนผู้ไทยในเรณูนคร ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 นั้น ทำให้ทราบถึงท่าพ่อน กระบวนท่าพ่อนและองค์ประกอบการพ่อนผู้ไทยเรณูนคร ในสมัยก่อน แต่จากการเก็บข้อมูลภาคสนามในปัจจุบันพบว่า รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับการพ่อนผู้ไทยในเรณูนครนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมของสังคม ดังนั้นจึงขอกล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการพ่อนผู้ไทยเรณูนคร ซึ่งได้แก่ ผู้พ่อน เครื่องดนตรี เพลง การแต่งกาย การแต่งหน้า โอกาสที่พ่อน บรรยากาศ สถานที่ และเวลาของการพ่อนผู้ไทยเรณูนครในปัจจุบัน ณ พ.ศ. 2539-2540 ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ผู้พ่อน

ชาวผู้ไทยเรณูนคร มักจะเรียกผู้พ่อนว่า "ซุ่มพ่อน" ซึ่งแปลเป็นภาษาภาคกลางก็คือ "กลุ่มพ่อน" หมายถึง ชาวบ้านชาย-หญิงที่ไปพ่อนผู้ไทยเรณูนครเป็นจำนวนมาก แต่ถ้าเรียกผู้ชายหรือผู้หญิงที่ไปพ่อนเพียงคนเดียวมักจะใช้ภาษาถิ่นเรียก ผู้พ่อนว่า "ผู้บ่าวพ่อน" "ผู้สาวพ่อน" ถ้าใช้เป็นภาษาภาคกลางจะใช้คำว่า "ผู้พ่อนชาย" "ผู้พ่อนหญิง" ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดใช้คำว่า ผู้พ่อนชาย ผู้พ่อนหญิงในการบันทึกข้อมูลวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ตั้งแต่ดั้งเดิมมานั้นในการคัดเลือกผู้พ่อนผู้ไทยเรณูนครทั้งผู้พ่อนชาย และผู้พ่อนหญิงมักจะใช้สำนวนที่ว่า "ผู้สาวเอาคนซึบคนงาม" "ผู้บ่าวสูงขาวปาวได้" หมายความว่า ผู้พ่อนหญิงให้คัดเลือกสาวสวยบริสุทธิ์ มีอายุประมาณ 16-17 ปีขึ้นไป มีรูปร่างดี ใบหน้างาม ผิวพรรณขาว มีอุปนิสัยและความประพฤติดี มีใจรัก สละเวลาให้กับส่วนรวม ถ้ามีคู่หมั้นหรือแต่งงานแล้วจะไม่น่าไปพ่อนผู้ไทย เพราะมีภารกิจต้อง

ทำหน้าที่เป็นแม่บ้าน คู่หมั้นหรือสามีมักจะหึงหวง ส่วนผู้เฒ่าชายมักคัดเลือกอายุประมาณ 16 ปีขึ้นไป มีรูปร่างสูงใหญ่ หน้าตาดี มีใจรักสละเวลาให้กับส่วนรวม คำนิง อินทร์ติยะ จะใช้วิธีเลือกสาวงามในหมู่บ้านมาพ้องโดยมอบให้ ชัยบดินทร์ สาลีพันธ์ ทำหน้าที่เป็นแมวมองหาสาวงามเมื่อพบตามที่ต้องการก็เข้าไปทาบทามกับพ่อ-แม่ของสาวงามมักจะได้อาบน้ำในพื้นดินที่ตำบลเรณูและตำบลโพธิ์ทองเป็นส่วนมาก ได้ทั้งผู้เฒ่าชายและผู้เฒ่าหญิง และประมาณปี พ.ศ.2514 - พ.ศ.2518 ได้คัดเลือกเอาครูหนุ่ม-สาว ประมาณ 2-3 คน ที่มีได้เป็นชาวผู้ไทย แต่เข้ามาบรรจุกเป็นครูตามโรงเรียนในอำเภอเรณูนคร ที่มีรูปร่างหน้าตาดีเข้ามาพ้องปะปนกับชาวบ้านและนักเรียนชาวผู้ไทยเรณูนคร แต่ครูสาวต้องเป็นสาวโสด ส่วนจำนวนผู้เฒ่าในอดีตอย่างต่ำใช้ผู้เฒ่าประมาณ 10 คู่ ในงานต้อนรับแขกผู้มาเยือน และจำนวนสูงสุด 150 คู่ ในงานพ้องบวงสรวงพระธาตุพนม เมื่อปี พ.ศ.2514 และใช้ผู้เฒ่าผู้ไทยเรณูนคร จำนวน 1 คู่ ในลักษณะการสาธิตให้ผู้เข้าอบรมเรื่องหมอลำ ที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนจังหวัดอุบลราชธานี ในปี พ.ศ.2525 ดังนั้นจำนวนผู้เฒ่าผู้ไทยเรณูนคร จึงไม่ได้กำหนดตายตัวจึงอยู่ในดุลยพินิจของ คำนิง อินทร์ติยะ เป็นผู้พิจารณาคัดเลือกผู้เฒ่าและจำนวนผู้เฒ่าให้เหมาะสมเป็นงาน ๆ ไป

แต่มาในปัจจุบันนี้ การคัดเลือกผู้เฒ่าและจำนวนผู้เฒ่าทั้งชาย-หญิงคำนิงถึงระดับของงานที่ไปแสดง แต่บ่อยครั้งเป็นไปตามกระแสของผู้มีอำนาจ หรือเป็นลูกหลานหรือเป็นไปตามความต้องการของผู้จัด และผู้จ้างเกณฑ์การคัดเลือกผู้เฒ่าพ้องผู้ไทยเรณูนครในปัจจุบันนี้จึงไม่แน่นอน ส่วนจำนวนผู้เฒ่าใช้ขนาดและลักษณะของสถานที่พ้องเป็นตัวกำหนด แต่ถ้าพ้องที่ลานกว้าง ๆ มักจะนิยมใช้ผู้เฒ่าคู่ชาย-หญิงต่ำสุดประมาณ 6 คู่ สูงสุดประมาณ 12 คู่ขึ้นไป นักดนตรีประมาณ 8-12 คน พิธีกร 1 คน¹

¹ สัมภาษณ์ ชัยบดินทร์ สาลีพันธ์, หัวหน้าคณะบ้านภูไท, 24 ตุลาคม

การแสดงเพื่อนผู้ไทยเรณูนครย้อนยุคในงานบุญทอดกฐินสามัคคี
 ลอสแอนเจลิส-กรุงเทพ - เรณูนคร ในวันพุธที่ 8 พฤศจิกายน 2540 นั้น ผู้วิจัย
 สามารถจำแนกอายุของผู้เพื่อนผู้ไทยทั้ง 3 ขั้นตอน ได้ดังนี้

เพื่อนผู้ไทยเรณูนคร ขั้นตอนที่ 3 ใช้ผู้เพื่อนชาย-หญิง 5 คู่ ซึ่งมีอายุระหว่าง
 61-74 ปี ใช้นักดนตรีพื้นเมืองบรรเลงจังหวะเพื่อนผู้ไทยดั้งเดิม 4 คน มีอายุ
 52-81 ปี

เพื่อนผู้ไทยเรณูนคร ขั้นตอนที่ 4 ใช้ผู้เพื่อนชาย-หญิง 9 คู่ ซึ่งมีอายุระหว่าง
 35-50 ปี ใช้แถบบันทึกเสียงเพลงเพื่อนผู้ไทยลายสาวสะกิดแม่

เพื่อนผู้ไทยเรณูนคร ขั้นตอนที่ 5 ใช้ผู้เพื่อนชาย-หญิง 6 คู่ ซึ่งมีอายุระหว่าง
 13-18 ปี ใช้นักดนตรีพื้นเมืองบรรเลงลายลมพัดพร้าว 9 คน มีอายุระหว่าง
 12-35 ปี

จากหลักฐานในการสังเกตการแสดงเพื่อนผู้ไทยเรณูนครย้อนยุค ผู้วิจัย
 พบว่าในอำเภอเรณูนคร ยังคงมีผู้เพื่อนผู้ไทยเรณูนครและนักดนตรี ในอดีตที่ได้เคย
 เพื่อนผู้ไทยแสดงหน้าพระที่นั่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลฯ และสมเด็จพระ
 พระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงเสด็จเยี่ยมราษฎรภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปี
 พ.ศ.2498 ยังมีชีวิตอยู่ประมาณ 6 คน ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาไม่เคยมีการรวม
 กลุ่มกันเพื่อนผู้ไทย จนกระทั่งผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือให้ผู้เพื่อนผู้ไทยในอดีตแต่ละ
 ขั้นตอนนี้ยังมีชีวิตอยู่ได้รวมกลุ่มกันเพื่อนในงานบุญทอดกฐินสามัคคีดังกล่าว จึงทำให้
 ชาวเรณูนครได้มีการตื่นตัวในเรื่องการนำผู้อาวุโสมารวมกลุ่มกันเพื่อนผู้ไทยมากขึ้น
 เพราะในปัจจุบันนี้การเพื่อนผู้ไทยเรณูนครมีการรวมตัวของชาวบ้านที่มีความสามารถ
 จัดตั้งขึ้นเป็นคณะ

ดังนั้น การคัดเลือกผู้มาเพื่อนผู้ไทยในปัจจุบันนี้มักจะเป็นลูกหลานเจ้าของ
 คณะจึงไม่ได้คำนึงถึงความสามารถในการเพื่อนและในเรื่องของความสวยงามเท่าใด
 นัก จึงมีผลกระทบทำให้คำกล่าวที่ว่าสื่อถึงสาวงาม ผู้เพื่อนผู้ไทยเรณูนครลดน้อยลง
 แต่ยังคงคัดเลือกสาว ๆ มาเพื่อนต้อนรับแขกผู้มาเยือนใช้ผู้เพื่อนชายและสาวโสด
 อายุประมาณ 13-20 ปี มาเพื่อนเพื่อดึงดูดความสนใจของผู้เพื่อนผู้ไทยเรณูนคร
 ส่วนฝีมือและความสามารถในการเพื่อนก็พอ ๆ กัน

เครื่องดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบ

ในปัจจุบันเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการแสดงฟ้อนผู้ไทยในเรณูนครนั้น จะใช้เครื่องดนตรีพื้นเมืองผู้ไทยดั้งเดิม มีกลองต๋มกับฆ้องอาตมาผสมกับเครื่องดนตรีพื้นเมืองของกลุ่มไทยลาว อันประกอบไปด้วยเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ดังนี้

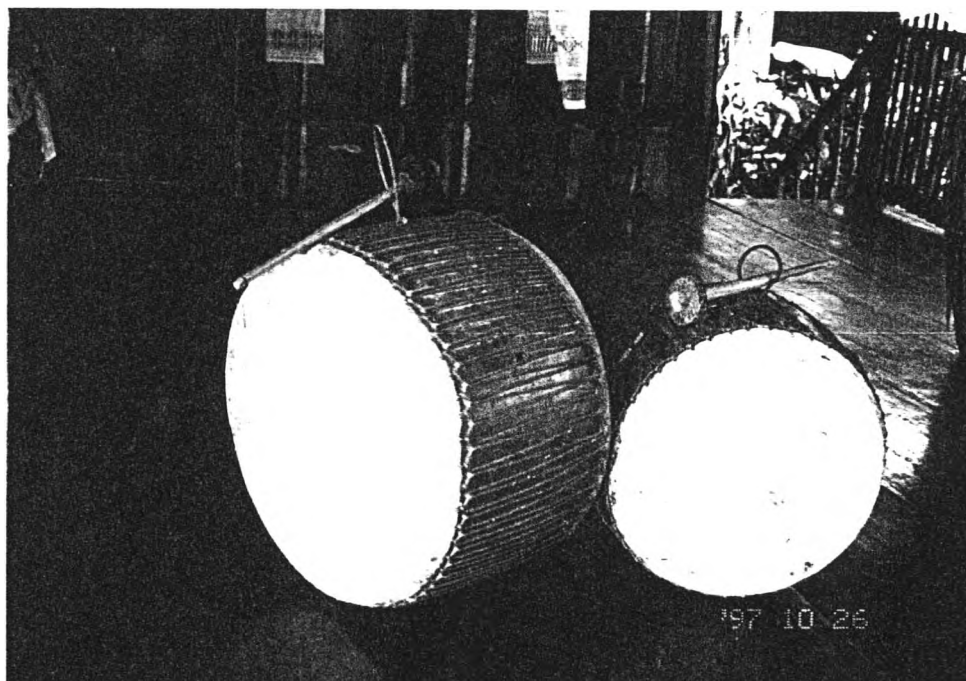
ประเภทเครื่องตี ได้แก่ กลองต๋ม กลองหาง ฆ้องอาต ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบ กั๊บแก็บ โป่งกลาง แต่บางครั้งก็เพิ่มกลองชุดแบบสากลเข้าไป

ประเภทเครื่องเป่า ได้แก่ แคน และโหวด

ประเภทเครื่องดีด ได้แก่ พิณ

ประเภทเครื่องตี ได้แก่

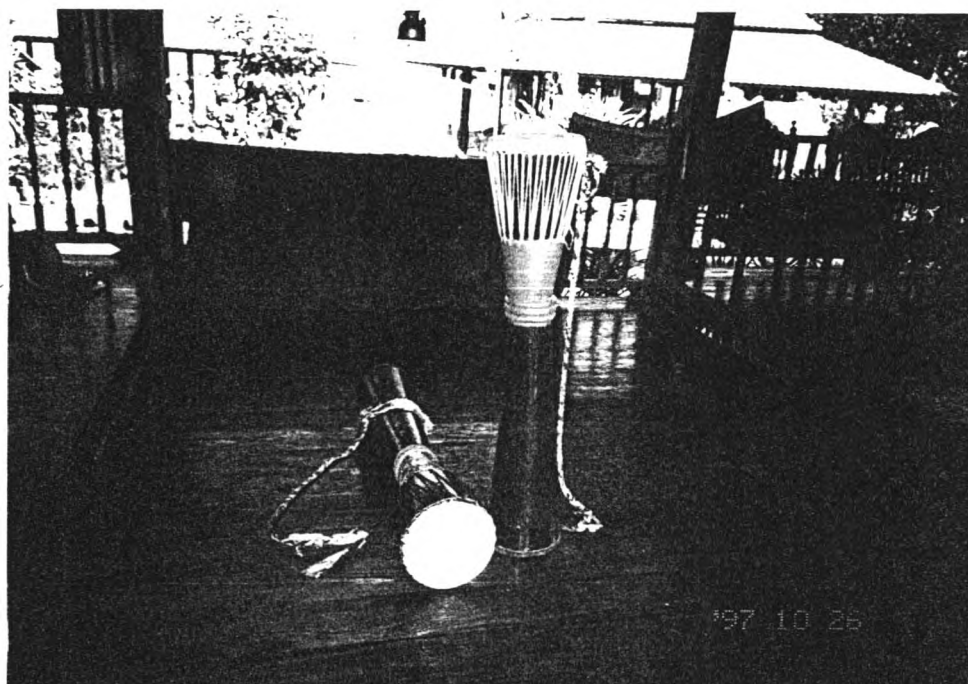
1. กลองต๋ม

ภาพที่ 1 กลองต๋ม เป็นเครื่องดนตรีเก่าแก่ของกลุ่มชนชาวผู้ไทย ซึ่งทำมาจากไม้เนื้อแข็ง เช่น ไม้ประดู่หรือไม้ขนุน มีหน้ากว้างตั้งแต่ 40 เซนติเมตร ขึ้นไป ความหนาของกลอง 40-50 เซนติเมตร หน้ากลองหุ้มด้วย

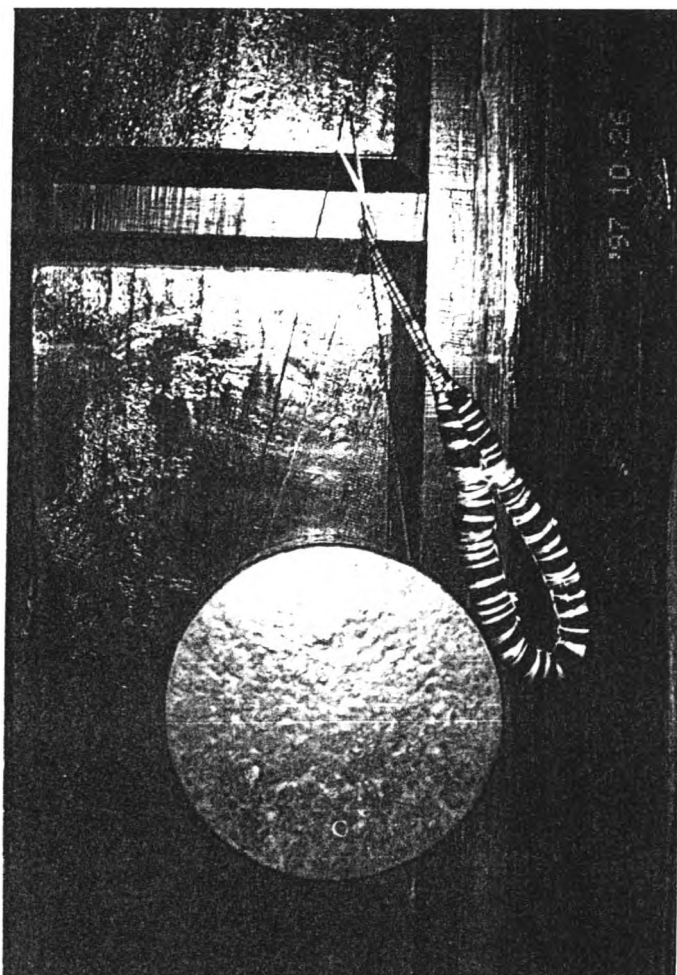
ด้วยหนังวัวขึงให้ตึงด้วยเชือก ในขณะที่บรรเลงกลองตุ้มเป็นตัวหลักเดินทำนองให้เสียงดัง "ตุ้ม-ตุ้ม-ตุ้ม-ตุ้ม" การทำกลองตุ้มในสมัยโบราณมักจะมีโลกหรือโฉลก โดยใช้เท้าวัดขนาดความยาวมีคำกล่าวดังนี้ ครีชมชื่น อื่นเมืองพรหม สมอยู่สร้างหม้างสังโฆ โปธิสัตย์วัดพระเจ้า เมื่อได้ตั้งโลก หรือโฉลกแล้วก็จะทำให้ได้กลองที่สนุกสนานและโชคดีของหมู่คณะต่อไป มักนิยมใช้ไม้ไผ่ลำสอดห่วง เชือกที่ต่อจากการขึงหน้ากลองไว้สำหรับหาม

2. กลองหาง

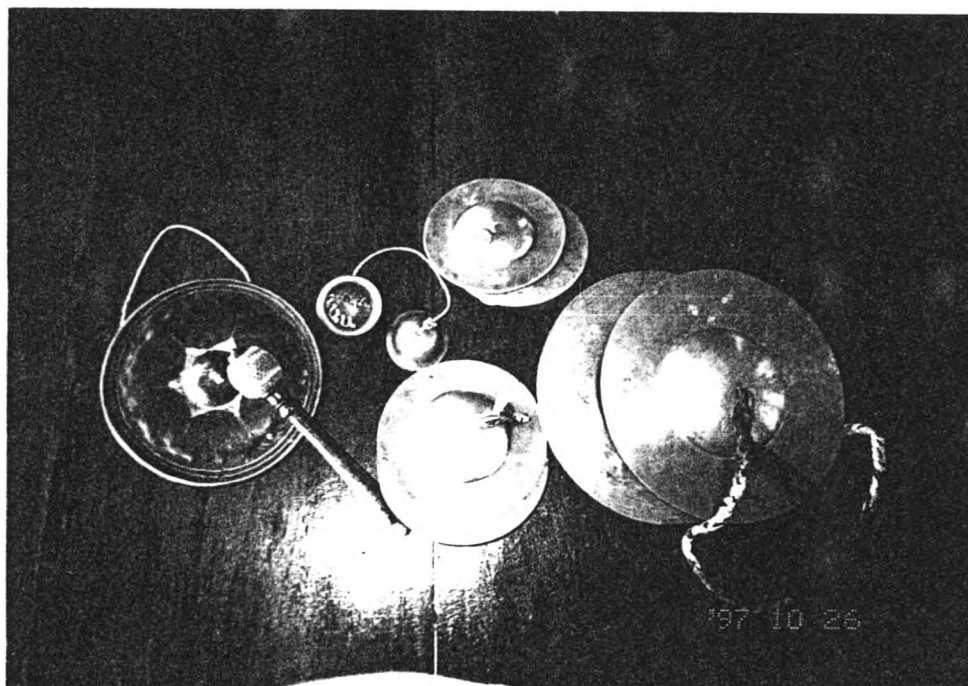
ภาพที่ 2 กลองหาง เป็นเครื่องดนตรีที่ทำมาจากไม้ประดู่ หรือไม้ขนาน ทำให้รูปทรงยาว โดยเฉพาะของกลุ่มชนชาวผู้ไทย มีความยาวถึง 150 เซนติเมตร หน้ากลองหุ้มด้วยหนังวัวขึงให้ตึง ตัวกลองมีช่วงสั้น ส่วนหางยาวกว่าใช้เชือกผูกจากด้านหน้ากลองโยงมาถึงหางกลอง ใช้สำหรับสพายไว้ที่หัวไหล่ในขณะที่ ต่อมารัดส่วนหางออกคงเหลือแต่ช่วงตัวกลองกับช่วงหน้ากลองนำมาใส่โครงเหล็ก ตั้งอยู่กับที่จำนวนอย่างละ 3-4 ใบ

3. ฟังอาด

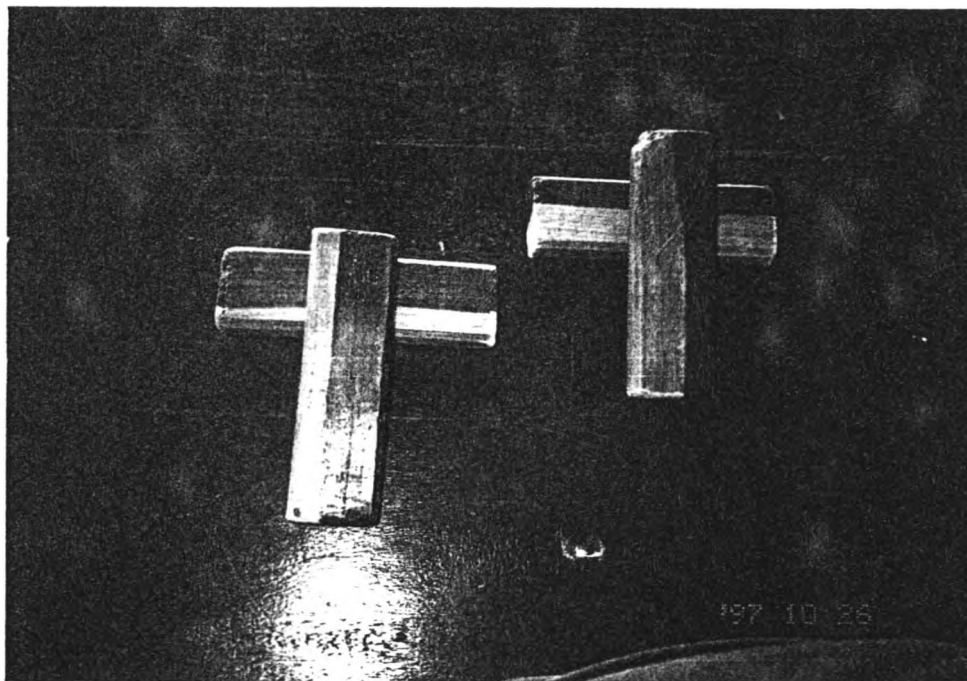
ภาพที่ 3 ฟังอาดเป็นเครื่องดนตรีเก่าแก่ของชาวผู้ไทยที่ใช้ไม้แขวนควมคู่กับกลองตุ้ม ใช้ 2 คน หามเดินตีเข้าขบวนแห่ ฟังอาดทำมาจากทองเหลืองทองแดง เงิน และทองนำมาผสมกัน จะทำให้เสียงใสมาก เสียงจะดัง "ผาง-ผาง-ผาง" มีลักษณะทรงกลมขนาดใหญ่ เนื้อเกลี้ยง ไม่มีตุ่มตรงกลาง ใช้เชือกร้อยไว้สำหรับแขวนใช้หวนพันด้วยผ้าให้หนาพอประมาณ เว้นปลายหวนเป็นด้ามถือทาบเป็น 2 เส้น ไว้สำหรับตีฟังอาด ได้รับอิทธิพลมาจากพวกไทใหญ่ที่เข้ามาแต่งงานกับชาวผู้ไทยเรณูนครได้นำฟังอาดเข้ามาด้วยเมื่อประมาณ พ.ศ. 2454

4. ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบ

ภาพที่ 4 ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบ เป็นเครื่องดนตรีที่ทำมาจากโลหะ ฆ้องโหม่ง จะมีลักษณะทรงกลมขนาดพอประมาณมีตุ่มนูนอยู่ตรงกลาง ส่วนไม้ตีจะมี นวมห่อหุ้มที่หัวไม้ใช้สำหรับตีไปที่ตุ่มนูนอยู่กลางฆ้อง ฉิ่ง และฉาบทำมาจากทองเหลือง หล่อลงหิน เสียงจะตึกกว่าที่ใช้เหล็กกลึง ส่วนฉาบจะมีขนาดเล็ก ขนาดกลาง และ ขนาดใหญ่

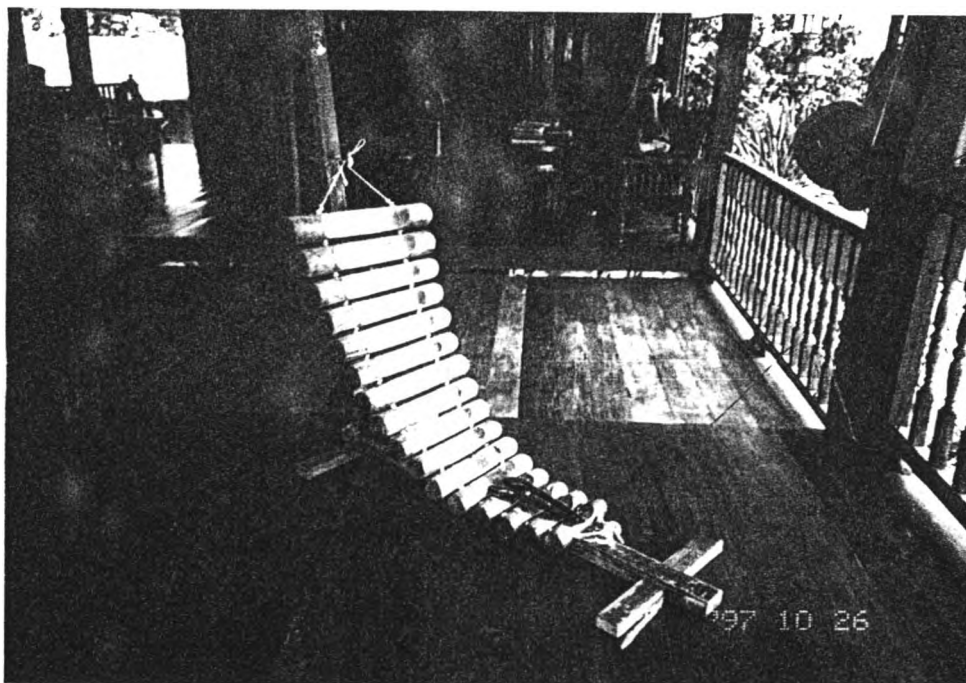
5. ก๊ีบแก๊บ

ภาพที่ 5 ก๊ีบแก๊บ เป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยไม้ชิงชัน ไม้พยุงหรือไม้ประดู่ นำมาตัดเป็นแท่งเล็ก ๆ สั้น ๆ 2 ท่อนพอดีกับฝ่ามือ ใช้มือจับขยับเป็นคู่ข้างละ 1 คู่ ทำให้เกิดเสียง "ก๊ีบ กิ่ง ก๊ีบ กิ่ง ก๊ีบ กิ่งก๊ีบ"²

²ชัยบดินทร์ สาสิพันธ์. "เครื่องดนตรีผู้ไทย." เอกสารเผยแพร่ (พิมพ์ติด)

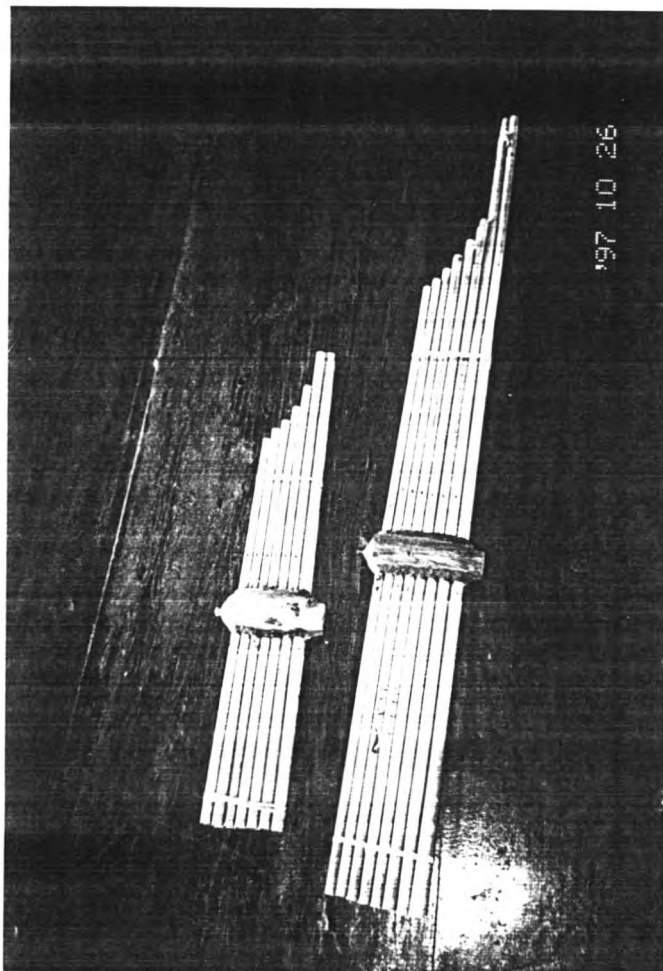
6. โป่งกลาง

ภาพที่ 6 โป่งกลางเป็นเครื่องดนตรีที่ทำมาจากไม้มะหาดและไม้หนามเลี้ยบจะทำให้เสียงกังวานดี นำไม้มาทำให้เป็นแท่งเจาะตรงกลาง ท่อนไม้ 2 ข้าง ทำเป็นที่แขวน มีขนาดยาว สั้น ลดหลั่นกันมีลักษณะคล้ายระนาด เรียงลำดับ ตั้งแต่ลูกใหญ่ที่สุดยาวประมาณ 55.5 เซนติเมตร ไปหาลูกที่เล็กที่สุด ยาวประมาณ 26.7 เซนติเมตร โดยนำมาร้อยติดกันด้วยเชือกเป็นผืนมีความยาว ทั้งผืนประมาณ 20.9 เซนติเมตร ด้านหน้าของทุกลูกจะதாகเป็นร่องสำหรับตี ด้านหลังของลูกจะதாகเป็นร่องสำหรับกำหนดเสียงสูงต่ำ มีไม้สำหรับแขวน ผืนโป่งกลางและใช้ไม้ตีทำด้วยไม้เนื้อแข็งจำนวน 2 อัน

ประเภทเครื่องเป่า ได้แก่

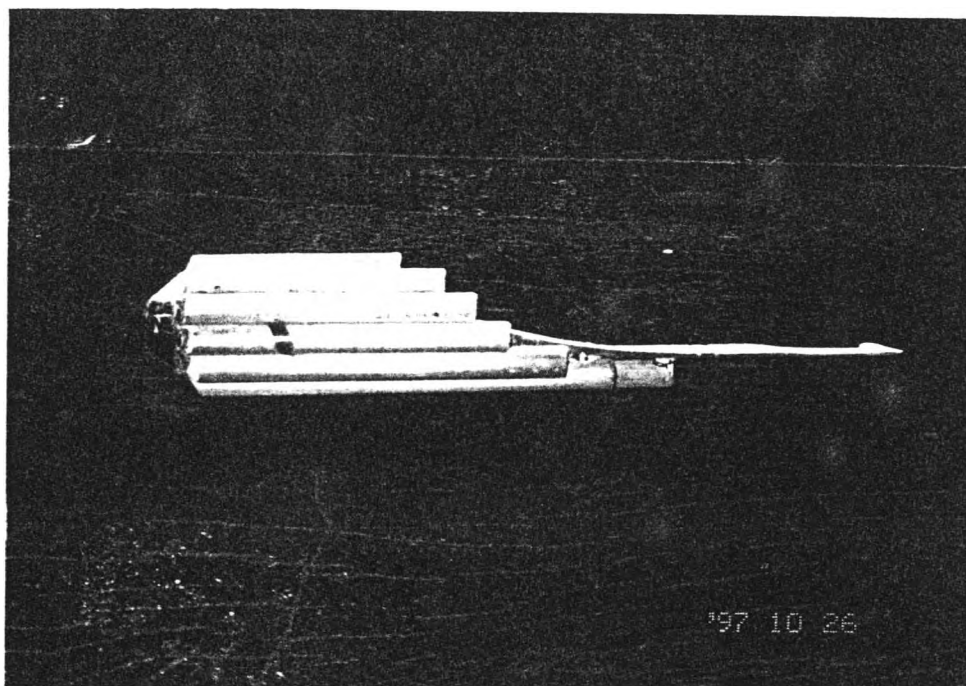
1. แคน

ภาพที่ 7 แคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่า โดยวิธีใช้ปากเป่าดูดลมเข้าออก ประกอบขึ้นด้วย

ไม้กู่แคน ไม้เต้าแคน หลาบโลหะ ชี้อู๊ด เมื่อนำส่วนประกอบที่สำคัญทั้ง 4 ส่วนนี้มาประดิษฐ์เป็นตัวแคนแล้วสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ชนิด คือ แคนหก แคนเจ็ด แคนแปด และแคนเก้า ฟ้อนผู้ไทยเรณูนครมักนิยมใช้แคนเจ็ด

2. โหวด

ภาพที่ 8 โหวดเดิมทำขึ้นที่ประเทศลาวเป็นเครื่องเล่นกีฬาพื้นบ้าน แข่งขันกันโดยใช้เชือกคล้องลำตัวโหวดแล้วเหวี่ยงให้ไกลที่สุดจะเกิดเสียงดัง "หวอด ๆ" ในการแข่งขันใครเหวี่ยงก่อนหลังก็ได้ ให้ไปในทิศทางเดียวกัน คนที่เหวี่ยงได้ไกลกว่าเป็นฝ่ายชนะ ต่อมาได้แพร่หลายเข้ามาทางภาคอีสานของ ประเทศไทย จึงนำโหวดมาเพิ่มลูกโหวดให้มีมากขึ้นโดยใช้ไม้ไผ่มาทำแกนตรงกลาง ลูกโหวดทำด้วยไม้ไผ่เอี้ยหรือไม้กู่แคน ลูกโหวดมีขนาดความยาวไม่เท่ากัน นำมา ติดเรียงรอบ ๆ เป็นวงกลมด้วย ขี้สูดพอกเป็นรูปนูนเหนือแกนกลาง ใช้ปากเป่าลม เข้าลูกโหวดทำให้เกิดเสียง โดยเอาส่วนนูนวางลงไปที่ร่องคางใต้ริมฝีปากล่างแล้ว หมุนไปรอบ ๆ ตามเสียงที่ต้องการ ลูกโหวดนี้นิยมทำกันตั้งแต่ 6 - 13 ลูก ลูกที่ยาวที่สุดประมาณ 19.5 เซนติเมตร ลูกที่สั้นที่สุดยาวประมาณ 6.5 เซนติเมตร ส่วนแกนตรงกลางยาวประมาณ 28 เซนติเมตร และนำมาเป่าเป็นเครื่องดนตรี

ประเภทเครื่องดีด ใต้แก้ว
พิน

ภาพที่ 9^๓ พินเป็นเครื่องดนตรีที่มักจะทำด้วยไม้ขนุน มีกล่องเสียงทำเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีช่องเสียงตรงกลาง ด้านหน้ากล่องเสียง ขนาดกว้างประมาณ 25 เซนติเมตร ทำให้เกิดเสียงไพเราะสดใส ส่วนคันทินทำด้วยไม้เนื้อแข็งตรงปลายเขาเป็นร่อง ด้านข้างเจาะรูสำหรับสอดลูกบิด ตั้งสายซึ่งทำมาจากลวดอาจจะมี 2 สาย 3 สาย หรือ 4 สายก็ได้ นมเสียงมักทำมาจากไม้เนื้อแข็งหรือเขาสัตว์มี 5 เสียง คือ โด เร มี ซอล ลา มีความยาวประมาณ 50-60 เซนติเมตร ปีกทำด้วยไม้ไผ่เลี่ยมปลาย หรือเขาสัตว์ที่เหลาเป็นแผ่นบาง ๆ สำหรับดีด^๓

^๓สิริวัฒน์ คำวันสา, "โปงลางและลำแคน," ใน อีสานคดี (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไพบูลศิริ, 2521) หน้า 84-106.

^๓ภาพที่ 1 - 9 บันทึกภาพโดย พจน์มาลัย สมรรถบุตร ได้รับความอนุเคราะห์เครื่องดนตรีโดย ชัยปดินทร์ สาสินันต์ ณ บ้านเลขที่ 117 หมู่ 1 ตำบลเรณู อำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม วันที่ 26 ตุลาคม 2540

จากการศึกษาข้อมูลทำให้พบว่าแต่เดิมนั้นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงในการ
พ้องผู้ไทยเรณูนครนั้นใช้เครื่องดนตรี 5 ชิ้นเท่านั้น คือ กลองตุ้ม พังฮาด
ฆ้องโหม่ง กลองหาง และฉาบ ต่อมาเพิ่มแคนและฉิ่ง ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น
ว่าชาวผู้ไทยเรณูนครได้รวมตัวตั้งเป็นคณะพ้องผู้ไทย 6 คณะ มีคณะดนตรีพื้นเมือง
ดั้งเดิม 1 คณะ รวมเป็น 7 คณะนั้น ในปัจจุบันนี้มี 5 คณะ ได้ปรับปรุงวงดนตรี
พื้นเมืองผู้ไทยโดยเพิ่มโปงลาง พิณ โหหวด ไหซอ กีบแก็บ และกลองชุด เพิ่มเข้า
ไปในวงดนตรีพื้นเมือง ได้แก่

วงดนตรีพื้นเมืองคณะขวัญใจหนองกุง

วงดนตรีพื้นเมืองคณะโรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูลของศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

อำเภอเรณูนคร

วงดนตรีพื้นเมืองคณะผืนแคนบ้านนา

วงดนตรีพื้นเมืองคณะดงดาวแจ้ง

วงดนตรีพื้นเมืองคณะ อ.ส. สัมพันธ์

ส่วนวงดนตรีพื้นเมืองคณะบ้านภูไทยของ ชัยปดินทร์ สาลีพันธ์ ได้เพิ่ม
โปงลาง พิณ โหหวด กีบแก็บ และนำกลองหางมาตัดหางออกคงเหลือแต่ตัวกลองมีหาง
อย่างสั้น จำนวน 3 ตัว และตัวกลองที่ตัดหางออกทั้งหมด 3 ตัว นำมาใส่โครงเหล็ก
ส่วนวงดนตรีผู้ไทยดั้งเดิมของลุงแท้ คงอนุรักษ์เครื่องดนตรี กลองตุ้ม พังฮาด
ฆ้องโหม่ง ฉิ่ง ฉาบและแคนไว้เท่านี้ เพื่อให้เห็นความแตกต่างของแต่ละคณะในการ
ปรับนำเครื่องดนตรีเพิ่มเข้ามาใช้ เพราะได้รับอิทธิพลจากวิทยาลัยนาฏศิลป์ร้อยเอ็ด
และวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ คณะวงดนตรีพื้นเมืองผู้ไทยเรณูนคร จึงเลียนแบบนำมา
ปรับใช้ กรอไปกับวิทยาลัยนาฏศิลป์ทั้ง 2 แห่ง ผลิตบุคลากรทางดนตรีพื้นเมืองออกมา
รับราชการเป็นครูสอนดนตรีพื้นเมืองในโรงเรียนต่าง ๆ ของอำเภอเรณูนครด้วย
แต่อย่างไรก็ตามในปัจจุบันนี้ นักดนตรีผู้ไทยเรณูนครทั้ง 6 คณะ ได้นำเครื่องดนตรี
พื้นเมืองแต่ละชิ้นที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นมาร่วมบรรเลงเป็นเพลงที่นำมาใช้ประกอบ

ในการพ้องผู้ไทยเรณูนคร คือ "ลายลมพัดพร้าว" ได้เหมือนกันทุกคณะ แต่มีความไพเราะที่แตกต่างกันก็ขึ้นอยู่กับที่ระบบเครื่องเสียงและความสามารถของนักดนตรีในแต่ละคณะนั่นเอง

นอกจากนี้ เป็ลื่อง ฉายรัศมี ได้ทำหน้าที่สอนวิชาดนตรีพื้นเมืองในวิทยาลัยนาฏศิลปกาฬสินธุ์ ได้มีนโยบายไปนำชุดการแสดงพ้องผู้ไทย 3 เเผ่า จากสกลนครมาปรับปรุงนำออกเผยแพร่ เป็ลื่อง ฉายรัศมี จึงได้รับมอบหมายให้ปรับปรุงเพลงที่ใช้บรรเลงพ้องผู้ไทย 3 เเผ่า เมื่อประมาณ พ.ศ.2527 ได้ไปศึกษาลายพ้องผู้ไทยของเรณูนคร ปรากฏว่าเป็นลายสาวหยิกแม่ ซึ่งเป็นทำนองของ คำเขียน ม่วงสิน (นักหมอลำที่มีชื่อเสียง) ใช้แคนเป่าทางใหญ่เป็นตัวเดินทำนอง ใช้เสียงกลองตุ้มเป็นหลัก ผู้พ้องผู้ไทยเรณูนครต้องฟังเสียงกลองในขณะพ้อง มีจังหวะกลาง ๆ ไม่เร็วและไม่ช้า ให้อารมณ์เพลงในการคิดถึงความหลัง แต่มีข้อสำคัญที่ เป็ลื่อง ฉายรัศมี กล่าวว่า "นักดนตรีชาวผู้ไทยเรณูนครบรรเลงลายสาวหยิกแม่เก็บลูกไม้หมด" ดังนั้น เป็ลื่อง ฉายรัศมี จึงนำเอาลายสาวหยิกแม่มาปรับปรุงเพิ่มเติมลดทอนทางแคนแต่การเป่าแคนยังคงยึดทางยาวเอาลายใหญ่มาเป็นหลักเหมือนเดิม แต่เป็นลายแคนที่จำลองแบบเสียงของใบมะพร้าว ในคืนเดือนหงาย เป็ลื่อง ฉายรัศมี จะไปนั่งอยู่ใต้ต้นมะพร้าว และปล่อยอารมณ์ไปกับเสียงลมที่พัดยอดต้นมะพร้าว ใบมะพร้าวเมื่อถูกลมจะโยกไหวอย่างเชื่องช้าดูพระยาช้างต้องลูกศรแห่งนายพราณ ใบมะพร้าวไม่มีหล่น คราใดที่พายุพัดโหมมาก็เอนตัวไปตามสายลมพร้อมกับสะบัดใบเกิดเสียงดังเป็นจังหวะ เป็ลื่อง ฉายรัศมี จึงนำเอาเสียงธรรมชาตินี้มาปรับปรุงเพิ่มเติมลงไป ในลายสาวหยิกแม่ แล้วตั้งชื่อว่า "ลายลมพัดพร้าว" มีจังหวะค่อนข้างเร็ว ให้อารมณ์สนุกสนานรื่นเริง ซึ่ง เป็ลื่อง ฉายรัศมี ได้บันทึกลายลมพัดพร้าวเป็นตัวโน้ตไทยและตัวสากลไว้ดังนี้⁴

⁴ สัมภาษณ์ เป็ลื่อง ฉายรัศมี, ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีพื้นบ้าน) ปี พ.ศ.2529, 6 มิถุนายน 2540.

ลายลมพัดพร้าว

บันทึกโน้ตไทยโดย

อาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี

และคณะ

- - - - - ด - ล - ร - ต ร ม - ม ล ช - ช ล ม - ม ล ช - ช ต ล

- ล ร ต - ต ร ล - ล ต ล ต ล ต ช - ช ล ช ล ช ล ต - ต ร ช ร ม ช ม

- ช ล ช ล ช ล ต - ต ร ช ร ม ช ม - ล - ม - ล - ม - ล ช ม - ล ช ม

- ม ช ม ร ม ช ม ล ม ช ม ร ม ช ม - ม ช ม ร ม ช ม ล ม ช ต ร ช ร ม

- ล - ต - ล - ร - - - ต ล ม ต ร - ม ช ม ร ม ต ร - - - ต ล ม ต ร

ล ช ต ล ช ม ต ร - - - ต ล ม ร ม - ล ม - ร - ช - ร - ม - ล - ต

ลายลมพัดพร้าว

บันทึกโน้ตสากลโดย

อาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี

และคณะ

The musical score is written on ten staves of five-line treble clefs. The key signature has one flat (B-flat) and the time signature is 2/4. The melody consists of eighth and sixteenth notes, often beamed together in groups. The piece concludes with a Coda section marked with a circled cross symbol and the word 'Coda'. The final measure of the Coda is marked 'Fine'.

To Coda 5 time To Coda

⊕ Coda

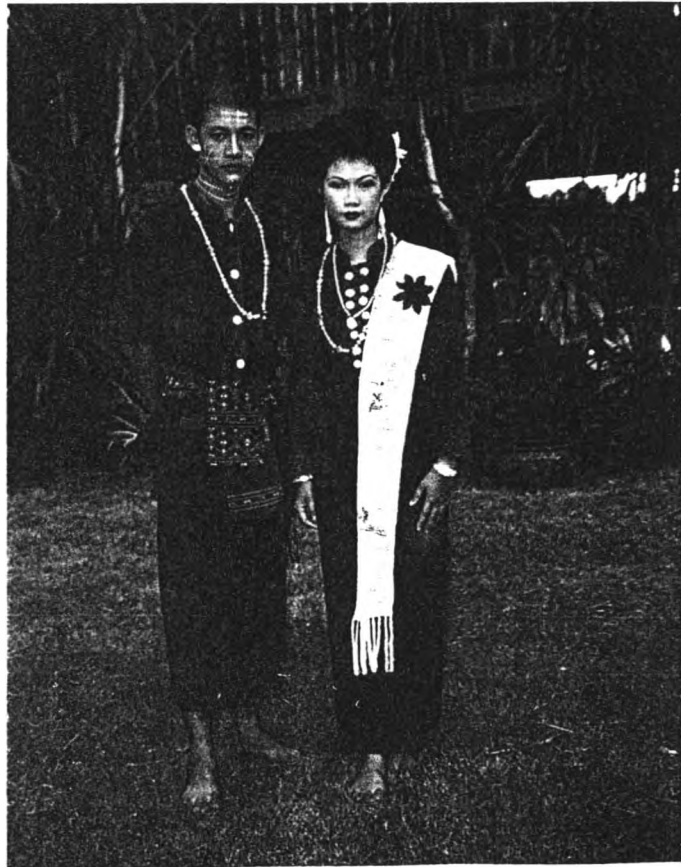
Fine

นอกจากนี้ เป็ลื่อง ฉายรัศมี ได้อธิบายถึงคำว่า "ลาย" ว่า
 ลาย เป็นภาษาอีสาน ถ้าเป็นภาษากลางเรียกว่า "เพลง" ดังนั้น
 ลมพัดพร้าวที่คิดทำนองเลียนแบบเสียงของใบมะพร้าวต้องลม จึงใช้คำว่า
 "ลายลมพัดพร้าว" ถ้าเป็นภาษาภาคกลางใช้คำว่า "เพลงลมพัดพร้าว" นั้นเอง
 แต่อีสานไม่เรียกว่า "เพลง" แต่เรียกว่า "ลาย" เสมอ

การแต่งกายและการแต่งหน้า

ในการแสดงฟ้อนผู้ไทยในเรณูนครใช้ผู้ฟ้อนชายและผู้ฟ้อนหญิงฟ้อนเป็นคู่ ๆ
 ฉะนั้นการแต่งกายและการแต่งหน้าของผู้ฟ้อนชายและผู้ฟ้อนหญิงมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การแต่งกายของผู้ฟ้อนชายและผู้ฟ้อนหญิง

ภาพที่ 10* การแต่งกายของผู้ฟ้อนชาย ใส่เสื้อแขนสั้นตัดเย็บด้วยผ้า

*ภาพที่ 10 บันทึกโดย พจน์มาลัย สมรรถบุตร แสดงแบบโดย ศุริย์ชาติ
 สาลีพันธ์ และศุริยาพร สาลีพันธ์ ณ บ้านเลขที่ 117 หมู่ 1 ตำบลเรณู อำเภอ
 เรณูนคร จังหวัดนครพนม วันที่ 28 ตุลาคม 2540

โทเรสีน้ำเงินผ่าหน้า คอตั้งหรือคอจีนขลิบด้วยผ้าโทเรสีแดง จากคอเสื้อตลอดมาถึง
 สิบเสี้ยวด้านนอกยาวจนสุดชายเสื้อติดกระดุมสีขาวเรียงลงมาห้าเม็ด ใช้ผ้าโทเร
 สีแดงขลิบที่ขอบกระเป๋าสีเสื้อทั้งสามใบ ปล่อยชายเสื้อไว้ข้างนอกทับขอบกางเกง
 นุ่งกางเกงขา กว้างตัดเย็บด้วยผ้าโทเรสีน้ำเงิน มีความยาวครึ่งหน้าแข้ง ใช้ฝ้าย
 หรือไหมทอเป็นผืนผ้าด้วยลวดลายขีดสีแดงผืนยาวมัดทับเสื้อไว้ที่เอว
 สวมสายสร้อยคอเงินหนึ่งเส้น

ส่วนการแต่งกายของผู้หญิง ใส่เสื้อแขนยาวตัดเย็บด้วยผ้าโทเรสีน้ำเงิน
 ผ่าหน้า คอตั้งหรือคอจีนขลิบด้วยผ้าโทเรสีแดง จากคอเสื้อยาวลงมาจนสุดชายเสื้อติด
 กระดุมสีขาวเป็นคู่เรียงยาวลงมาเจ็ดคู่ ใช้ผ้าโทเรสีแดงเย็บทับที่ปลายแขนเสื้อทั้ง
 สองข้าง นุ่งผ้าถุงตัดเย็บด้วยผ้าโทเรสีน้ำเงินยาวปิดข้อเท้า ทับชายเสื้อไว้ข้างใน
 ใช้ผ้าโทเรสีแดงสอดด้วยผ้าแข็งเย็บเป็นสายยาว ๆ ไว้คาดเอว นอกจากนี้ยังใช้
 ไหมพรหมสีขาวถักเป็นลวดลายต่าง ๆ ผืนยาว มีชายครุย มาทำเป็นสไบพาดไว้
 บนหัวไหล่ข้างซ้าย ปล่อยชายยาวไว้ข้างหน้าและข้างหลัง ติดดอกไม้สีแดงหนึ่งดอก
 ไว้บนสไบที่อกด้านซ้าย สวมสายสร้อยคอเงิน ตุ่มหูเงิน กำไลข้อมือเงินทั้งสองข้าง
 ทรงผมเกล้ามวยต่ำไว้ด้านหลัง ติดดอกไม้ไว้ที่มวยผมข้างซ้ายหนึ่งช่อ

ทั้งนี้จะพบว่าในปัจจุบันเสื้อผ้าที่ใช้เพื่อนผู้ไทยในเรณูนครไม่ใช่เส้นฝ้าย
 นำมาย้อมสีครามออกน้ำเงินอมดำแล้วตากให้แห้งนำมาทอเป็นผืนผ้าเอาไปตัดเย็บ
 เป็นชุดประจำเผ่าผู้ไทยทั้งชาย-หญิงอย่างแต่ก่อน สาเหตุอันเนื่องมาจากมีขั้นตอน
 ยุ่งยากในการย้อมผ้า คุณภาพของสีครามก็ไม่คงทน มักตกสีได้ง่าย น้ำหนักสับน
 เนื้อผ้าจะจางลงไม่เท่ากัน ปัจจุบันนี้สีครามหายาก และต้องใช้เวลาทอเส้นฝ้ายที่
 ย้อมสีครามให้เป็นผืนผ้าแล้วจึงนำมาตัดเย็บเป็นชุดใส่เพื่อนผู้ไทยได้ จึงไม่นิยมจะ
 ใช้วิธีง่าย ๆ โดยการหาซื้อผ้าโทเรสีน้ำเงินที่มีขายอยู่ตามท้องตลาดก็สามารถนำมา
 ตัดชุดสำหรับใส่เพื่อนผู้ไทยเรณูนครได้อย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้เสื้อผ้าสำหรับ
 ใส่เพื่อนผู้ไทยเรณูนครสีน้ำเงินอมดำ ตั้งแต่สมัยตั้งเดิมผืนไปกลายเป็นสีน้ำเงิน
 สด บุญยืน เตโช กล่าวว่ ในสมัยก่อนชาวผู้ไทยได้ติดต่อค้าขายกับชาวจีนที่มาจาก

ทางภาคเหนือ จึงได้ใช้ผ้าสีขาวเนื้อนุ่ม ๆ เกลี้ยง ๆ ไม่มีลวดลายใด ๆ ของชาว
จีนนำมาตัดทำเป็นผ้าสไบ แต่มาในปัจจุบันนี้นิยมใช้ไหมพรมสีขาวมาถักเป็น
ลวดลายอย่างสวยงามผืนยาวมีชายครุยมาใช้ทำเป็นผ้าสไบ แต่บางคนก็ยังคงอนุรักษ์
ใช้ผ้าสไบสีขาวเนื้อนุ่ม เกลี้ยง ๆ อยู่เหมือนเดิม ฉะนั้นการใช้ผ้าสไบยังคงเป็นสีขาว
แบบมีลวดลายจากการถักและเป็นผ้าเนื้อเกลี้ยงปะปนกันอยู่ในปัจจุบันนี้^๕

เปรมศิลาภ์ ทิพย์วงษ์ ได้กล่าวถึงการใช้ลวดลายและเนื้อผ้าสำหรับใส่
เพื่อนผู้ไทยเรณูนครจากในอดีตความว่า ในปี พ.ศ. 2517 ผู้จัดการรายการเยือนอิสานได้
มาติดต่อให้ คำนิง อินทร์ติยะ นำเพื่อนผู้ไทยเรณูนครไปร่วมแสดง ณ สถานีโทรทัศน์
กองทัพบกช่อง 5 สนามเป้า คำนิง อินทร์ติยะ มีความคิดสร้างสรรค์ที่จะช่วย
เศรษฐกิจของชาวอำเภอเรณูนคร โดยการโฆษณาผ้าฝ้ายทอลวดลายมัดหมี่ด้วยฝีมือ
ของชาวบ้านผู้ไทยเรณูนคร ให้แพร่หลายอย่างกว้างขวาง จึงใช้ผ้าฝ้ายมัดหมี่สีน้ำเงิน
ลวดลายมัดหมี่ลับสีขาวมาตัดชุดสำหรับเพื่อนใส่เพื่อนผู้ไทยเรณูนครในรายการเยือน
อิสาน ตูรายละเอียดในรูปภาพ

^๕ สัมภาษณ์ บุญยืน เตโช, อดีตเพื่อนผู้ไทยขบวนแห่ต้นกล้วยพฤกษ์
หน้าพระที่นั่งฯ วันอาทิตย์ที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2498, 1 เมษายน 2540.

ภาพที่ 11* การแต่งกายชุดฟ้อนผู้ไทยด้วยผ้าฝ้ายมัดหมี่ ผู้ฟ้อนหญิงใช้เส้นฝ้ายนำไปย้อมด้วยสีครามจะได้เส้นฝ้ายสีน้ำเงินอมดำนำมาทอลับกับเส้นฝ้ายสีขาวด้วยลวดลายมัดหมี่ ได้เป็นผืนผ้านำมาตัดเย็บเป็นเสื้อแขนยาวผ่าหน้าคอตั้ง หรือคอจีนขลิบด้วยผ้าฝ้ายสีแดงจากคอเสื้อยาวจนสุดชายเสื้อ ติดกระดุมสีขาวเป็นคู่เรียงยาวลงมา ใช้ผ้าฝ้ายสีแดงเย็บทับที่ปลายแขนเสื้อทั้งสองข้าง บางชุดตัวเสื้อจะมีลวดลายมัดหมี่เฉพาะบริเวณตัวเสื้อด้านหน้าและด้านหลัง ส่วนแขนยาวทั้งสองข้าง เป็นสีคราม บางชุดตัวเสื้อและแขนเป็นลวดลายมัดหมี่ทั้งหมด ส่วนผ้าถุงจะยาวกรอมถึงข้อเท้าเป็นลวดลายมัดหมี่ทั้งผืนก็มี เป็นลวดลายมัดหมี่เฉพาะหัวเข้า ยาวลงไปถึงชายผ้าถุงก็มี ส่วนที่เอาใช้ผ้าฝ้ายสีแดงเย็บเป็นสายคาดเอวทับเสื้อเอาชายเสื้อใส่ไว้ในผ้านุ่ง ยังคงใช้ผ้าสไบสีขาวเนื้อนุ่มเกลี้ยง ๆ อยู่ ใส่สายสร้อยคอเงินสองเส้น ทรงผมเกล้ามวยดำไว้ข้างหลัง

*ภาพที่ 11 สำเนาภาพโดย พจนมาลัย สมรรคบุตร ได้รับความอนุเคราะห์รูปถ่ายต้นแบบจาก เปรมศิลา ทัพย์วงศ์ 2 พฤศจิกายน 2510

ส่วนผู้ผู้ชายใช้เส้นฝ้ายย้อมสีครามออกสีน้ำเงินอมดำ ทอเป็นผืนผ้า มาตัดเป็นเสื้อแขนสั้นผ่าหน้า คอตั้ง หรือคอจีน ขลิบด้วยผ้าฝ้ายสีแดงที่คอเสื้อยาว ตลอดลงมาถึงชายเสื้อและขอบกระเป๋าสีเสื้อ ใช้ผ้าฝ้ายทอด้วยลวดลายมัดหมี่สีขาว สลับสีแดง มาเย็บต่อที่ชายเสื้อให้มีเชิง ใช้ผ้าฝ้ายย้อมครามเป็นสีน้ำเงินอมดำมาตัด เย็บเป็นกางเกงขาสวมส่วน ความกว้างของขากางเกงจะไม่กว้างมาก เวลานั่ง กางเกงให้ชายเสื้อไว้ข้างนอกปิดทับขอบกางเกง แล้วใช้ผ้าขาวม้ามัดทับเสื้อที่ เหวใส่สายสร้อยคอเงินสองเส้น

เปรมศิลป์ ทินยวงษ์ กล่าวอีกว่า คำนิง อินทร์ติยะ ให้ใส่เสื้อผ้าชุดพ็อน ผู้ไทยที่ตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายมัดหมี่ต่ออีกประมาณ 3-4 ปี ก็หมดความนิยมด้วยสาเหตุที่ ผู้พ็อนไม่ชอบใส่ เพราะเนื้อผ้าบาง สีครามที่ย้อมตกสี เวลาใส่พ็อนดูไม่เด่นเท่าชุดเดิม⁵

นอกจากนี้ จันทรส์วาท โภพลรัตน์ และ สุกัญญาณี ธนะบุญ ได้กล่าวถึง การแต่งกายชุดพ็อนผู้ไทยเรณูนครในงานเผยแพร่โครงการศิลปาชีพพิเศษทุกภาคใน พระราชกรณียกิจของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ณ โรงแรมนิวเวอรัร์ซิล ลอสแอนเจลิส ประเทศสหรัฐอเมริกา ในระหว่างวันที่ 22 - 27 มีนาคม 2528 ความว่า สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ผู้พ็อนผู้ไทยเรณูนคร จำนวน 5 คู่ ซึ่งมีรายชื่อในบัญชีผู้ได้รับการคัดเลือกไปเผยแพร่ วัฒนธรรมไทย การพ็อนผู้ไทย ณ ประเทศสหรัฐอเมริกา ในครั้งนั้น ดังนี้

1.	น.ส. เอื้อมพร	บุญชิต	สำนักงานเกษตรอำเภอเรณูนคร
2.	น.ส. จันทรส์วาท	โภพลรัตน์	โรงเรียนเรณูนครวิทยานุกูล
3.	น.ส. สุกัญญาณี	ธนะบุญ	โรงเรียนพระซองสามัคคีวิทยา อำเภอนาแก

⁵สัมภาษณ์เปรมศิลป์ ทินยวงษ์, อาจารย์โรงเรียนเรณูวิทยา อดีตผู้พ็อน ผู้ไทยคณะอาจารย์ คำนิง อินทร์ติยะ, 27 ตุลาคม 2540.

4.	น.ส.พิลัยพันธ์	แก้วมณีชัย	ราษฎรอำเภอเรณูนคร
5.	น.ส.ธนาพร	นครเขต	นักศึกษาวิทยาลัยครูสวนสุนันทา
6.	นายชัยดิรินทร์	ลาสิพันธ์	โรงเรียนเรณูวิทยาคาร
7.	นายสุธรรม	ประสานพันธ์	โรงเรียนเรณูวิทยาคาร
8.	นายเรืองศักดิ์	ชุปวา	โรงเรียนเรณูวิทยาคาร
9.	นายสงเสริม	แก้วมณีชัย	โรงเรียนบ้านโคกกลาง อำเภอเรณูนคร
10.	นายชัยทวี	แก้วมณีชัย	โรงเรียนบ้านหัวขัวใต้ อำเภอเรณูนคร

โดยมอบหมายให้คุณหญิง มะลิ มุลศาสตร์สาทร นำพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ มาดำเนินการประสานงานควบคุมดูแลการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในครั้งนั้น โดยกำหนดให้ผู้ฟ้อนผู้ไทย ทั้งผู้ฟ้อนชายและผู้ฟ้อนหญิงแต่งกายชุดประจำเผ่าผู้ไทยเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนจากผ้าฝ้ายย้อมครามออกสีน้ำเงินอมดำมาเป็นผ้าฝ้ายย้อมสีดำแทน ตูรายละเอียดในรูปภาพ

ภาพที่ 12 การแต่งกายชุดพ่อนผู้ไทยเรณูนครด้วยผ้าฝ้ายสีดำ โดย นำเส้นฝ้ายไปย้อมด้วยผลมะเกลือ และเปลือกของสมอจะได้เส้นฝ้ายสีดำ และไปทอเป็นผืนผ้า นำมาตัดเย็บเป็นชุดพ่อนผู้ไทย ผู้พ่อนหญิงใช้ผ้าฝ้ายสีดำมา ตัดเสื้อแขนยาว ผ่าหน้า คอตั้งหรือคอจีนขลิบด้วยผ้าฝ้ายสีแดงจากคอเสื้อยาวจน สุดชายเสื้อติดกระดุมสีขาวเป็นคู่เรียงยาวลงมา ใช้ผ้าฝ้ายสีแดงเย็บทับที่ปลาย แขนเสื้อทั้งสองข้าง นุ่งผ้าถุงตัดเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำยาวปิดข้อเท้า ทับชายเสื้อไว้ ข้างใน ใช้ผ้าฝ้ายสีแดงเย็บเป็นสายยาว ๆ คาดเอว ส่วนผ้าสไบให้ใช้ผ้าไหม แพรวาสีแดงผืนยาวมีชายมีเชิง ทอด้วยเส้นไหมฝีมือชาวบ้านผู้ไทย อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผาดไว้บนหัวไหล่ข้างซ้าย ปล่อยชายสไบยาวไว้ข้างหน้าและ ข้างหลัง สวมสายสร้อยคอเงินบางคนใช้หนึ่งเส้น บางคนใช้สองเส้น มีลวดลาย ต่าง ๆ กัน ใส่ตุ้มหูเงินกำไลข้อมือเงินทั้งสองข้าง ทรงผมเกล้ามวยต่ำไว้ข้างหลัง ติดดอกกล้วยไม้ไว้ที่ข้างหูด้านซ้ายหนึ่งดอก

ผู้พ่อนชายใช้ผ้าฝ้ายสีดำตัดเป็นเสื้อแขนสั้น คอตั้ง ผ่าหน้าติดกระดุมยาว ตลอดแนวسابเสื้อ นุ่งกางเกงขาถียวด้วยผ้าฝ้ายย้อมสีดำ ชายเสื้อทับไว้นอกกางเกง ใช้ผ้าขาวม้าสีสด ๆ เช่น สีแดง สีชมพูบานเย็น สีส้ม สีเขียว สลับเป็นตาหมากรุก คาดเอว ใส่สายสร้อยคอเงิน กำไลแขนเงินหนึ่งข้าง กำไลข้อเท้าเงินหนึ่งข้าง ปะแป้ง บริเวณหน้าผาก แก้ม และแแต้มที่ติ่งหูทั้งสองข้าง

ภาพที่ 13* หลังจากที่ผู้พ้อนผู้ไทยเรณูนครแต่งกายด้วยผ้าฝ้ายสีดำ
 พ้อนจบการแสดงแล้ว คุณหญิง มะลิ มุลศาสตร์สาทร (มุขขวาล่างของรูปภาพ)
 นำผู้พ้อนผู้ไทยทั้ง 5 คู่ เข้าเฝ้าสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมี
 พระราชปฏิสันถาร เรื่องการจำหน่ายผ้าไหมแพรวาสีแดงที่พาดอยู่บนหัวไหล่ซ้ายของ
 ผู้พ้อนหญิงให้แขกผู้มีเกียรติชาวต่างประเทศได้ชมลวดลายที่สวยงามบนผืนผ้าแพรวา
 อย่างใกล้ชิด ผลปรากฏว่าชาวต่างประเทศให้ความสนใจซื้อผ้าไหมแพรวากันอย่าง
 เนืองแน่น จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เปลี่ยนจากชุดสีน้ำเงินมาเป็นชุดสีดำ ก็เพราะผ้าสไบ
 เป็นผ้าไหมแพรวาสีแดงมาพาดบนเสื้อและผ้าถุงสีดำจะส่งให้สีและลวดลายบนผืนผ้าไหม

*ภาพที่ 12-13 สำเนาภาพโดย พจน์มัลย์ สมรรถบุตร ได้รับความ
 อนุเคราะห์รูปภาพต้นแบบจาก จันทรสวรรค์ โทณรัตน์ บ้านเลขที่ 94/502
 ซอยเพชรเกษม 3 รุ่น 2 ซอย 17 ถนนเพชรเกษม ตำบลบางแค ภาษีเจริญ
 กรุงเทพฯ 10160 วันที่ 9 ตุลาคม 2540

แพรวาคูสวยเด่นมากกว่าพาดบนเสื้อและผ้าถุงสีน้ำเงินเป็นครั้งแรกและครั้งเดียวที่
เพื่อนผู้ไทยเรณูนครได้มีโอกาสใส่ชุดผ้าฝ้ายสีดำใช้ผ้าสไบเป็นผ้าไหมแพรวาสีแดง
เพื่อเผยแพร่ศิลปหัตถกรรมผ้าทอไทยในโครงการศิลปาชีพพิเศษในครั้งนั้นประสบ
ความสำเร็จตามพระราชดำริขององค์สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ⁷

ผู้วิจัยพบว่า ในปัจจุบันนี้การแต่งกายเพื่อนผู้ไทยเรณูนครยังคงรักษาแบบ
เสื้อผ้าชุดประจำเผ่าและเครื่องประดับเงินไว้เหมือนเดิม แต่ใช้เนื้อผ้าที่แตกต่างไป
จากเดิม จึงเป็นผลทำให้สีน้ำเงินอมดำกลายเป็นสีน้ำเงินสด แต่ยังคงขลิบด้วย
ผ้าสีแดง จึงทำให้เสื้อผ้าสำหรับใส่เพื่อนผู้ไทยดูสดใสมากขึ้น ถึงแม้ว่าในอดีตเคยมี
การเปลี่ยนแปลงไปใช้ผ้าฝ้ายมัดหมี่และผ้าฝ้ายสีดำนำมาตัดเย็บเป็นชุดสำหรับใส่เพื่อน
ผู้ไทยอยู่บ้าง แต่มาในปัจจุบันนี้ไม่เคยปรากฏว่านำผ้ามัดหมี่และผ้าฝ้ายสีดำนำมาตัดเย็บ
เป็นชุดการแต่งกายสำหรับใส่เพื่อนผู้ไทยเหมือนเมื่อครั้งอดีต ส่วนผ้าสไบจะเปลี่ยนมา
ใช้เส้นด้ายสีขาวแทนการใช้ไหมพรมมาถักลวดลายต่าง ๆ มากกว่าใช้ผ้าสไบสีขาว
เนื้อนุ่มเกลี้ยง ๆ

2. การแต่งหน้า

ผู้ผู้หญิง การแต่งหน้าและการเกล้ามวยผม ไม่มีแบบเฉพาะจึง
แต่งให้สวยงามตามสมัยนิยม

ผู้ผู้ชาย การแต่งหน้ามีเทคนิคตามลักษณะธรรมเนียม ดังนี้

⁷ ลัมภานันท์ จันทรสวรรค์ โภทธรัตน์, อาจารย์โรงเรียนปทุมวารคณ,

“1. บริเวณหน้าผากกตปลายฟันหิวที่จุ่มแป้งแล้ว เป็นรูปสี่เหลี่ยม ตารางหมากรุก หมายถึง คันทา เพราะชาวผู้ไทยมีชีวิตที่ผูกพันกับไร่นา มาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ

2. บริเวณแก้ม กตปลายฟันหิวที่จุ่มแป้ง เป็นลวดลายดอกจันทร์ หมายถึง ย้ำตันทาในขณะที่เราหว่านข้าวกล้าลงในแปลงนา นก-กา ก็ จะบินลงมาจิกกินข้าวในนา ทำให้มีรอยเท้าของพวกนก-กานำเอามา เป็นสัญลักษณ์ที่แก้ม

3. บริเวณคอและแขนกตปลายฟันหิวที่จุ่มแป้ง เป็นแนวของฟันหิว ยาว ๆ หมายถึง วิถีชีวิตของชาวผู้ไทยได้ผูกพันกับการทำนา คอ แขน และเนื้อตัวจะเปื้อนโคลน

4. บริเวณหูใช้นิ้วชี้แตะแป้งแล้วนำมาแต้มที่ตึงหู หมายถึง เป็น สัญลักษณ์ของไก่ตัวผู้เปรียบเทียบกับพวกหนุ่ม ๆ ว่า “ผู้ไทยไก่สวน” แปลว่า ผู้ชายชนชาวผู้ไทย เป็นผู้ที่มีความขยันขันแข็งในการทำมาหากินตั้งแต่ตัก ลุกแต่เช้าออกไปทำงานแต่เช้าเพื่อหาเลี้ยงครอบครัวเหมือนกับไก่จะ ตื่นแต่เช้าโดยไม่มีใครปลุก”^๑

ฉะนั้นการแต่งหน้าของผู้ผู้ชายจึงสื่อวิถีชีวิตของชนชาวผู้ไทยดั้งเดิม ได้ผูกพันกับการทำงานในท้องนาไว้บนใบหน้า คอและแขน นอกเหนือจากการสื่อ ความหมายของตำราด้วย ส่วนตรงผมไม่มีการตกแต่งใช้ทรงผมปกติที่ใช้อยู่ใน ชีวิตประจำวัน

^๑ สัมภาษณ์ ชัยปดินทร์ สาสิพันธ์, หัวหน้าคณะบ้านภูไท,

ภาพที่ 14* ภาพแสดงลวดลายการแต่งหน้า คอและแขนของผู้เฒ่าชาย ซึ่งใช้หวี แป้งฝุ่น และน้ำเป็นอุปกรณ์สำหรับแต่งหน้าอย่างง่าย ๆ ด้วยวิธีการเทแป้ง ลงไปที่ฝ่ามือให้มาก ๆ เทน้ำสอาดลงไปที แป้งในฝ่ามือ ใช้นิ้วชี้มืออีกข้างหนึ่งตีแป้ง กับน้ำให้เข้ากัน แล้วใช้ฝ่ามือที่มีขนาดปานกลาง ตตะแป้งที่ผสมน้ำในฝ่ามือแล้วนำ มากดที่บริเวณใบหน้า คอ และแขน

*ภาพที่ 14 บันทึกภาพโดย พจนันท์ สมรรคบุตร ได้รับความอนุเคราะห์ แสดงแบบโดย อุตติ วิโย ณ ลานบ้าน ชัยปดินทร์ สาสิพันธ์ วันที่ 11 พฤศจิกายน

ผู้วิจัยพบว่า ในปัจจุบันนี้การแต่งหน้าผู้พื่อนชายยังคงแต่งหน้าอย่างง่าย ๆ โดยใช้พั้นหรือจุ่มแป้งมากที่ใบหน้า คอและแขนลวดลายที่เกี่ยวข้องกับการทำนาด้วยตนเอง ส่วนผู้พื่อนหญิงได้เรียนรู้วิธีการแต่งหน้า เกล้าผมสามารถทำได้ด้วยตนเอง แต่ไม่นิยมทำ ส่วนมากยังคงเข้าร้านเสริมสวยให้ช่างแต่งหน้าเกล้าผมให้เพราะผู้แสดงพื่อนผู้ไทยในปัจจุบันนี้เป็นนักเรียน ตามระเบียบของโรงเรียนนักเรียนหญิงต้องตัดผมสั้น จึงเป็นอุปสรรคในการเกล้าผมด้วยตนเอง จึงต้องเข้าร้านเสริมสวยโดยผู้พื่อนต้องออกค่าแต่งหน้า ทำผมเอง แต่ก็มีนักเรียนหญิงบางคนได้รับการยกเว้นอนุญาตให้ไว้ผมยาวแต่ก็มีจำนวนน้อย ถ้าเป็นการแสดงพื่อนผู้ไทยในงานเล็ก ๆ เช่น งานพื่อนต้อนรับผ้าป่า กฐิน หรือต้อนรับแขกผู้มาเยือนทั่ว ๆ ไป ผู้พื่อนหญิงที่มีผมยาวจะแต่งหน้าเกล้าผมเอง แต่ถ้าเป็นงานระดับใหญ่ เช่น งานพื่อนต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง งานแสดงถวายหน้าพระที่นั่ง ผู้พื่อนหญิงให้ช่างเสริมสวยแต่งหน้าเกล้าผมให้ทุกคน ไม่ว่าจะมิผมสั้นหรือยาวก็ตาม^๓

โอกาสที่แสดง

การพื่อนผู้ไทยในเรณุนคร เริ่มมีการแบ่งระดับของงาน แต่ยังคงนำท่าพื่อนผู้ไทยไปพื่อนเลาะตูปบุญในงานบุญเดือนหก งานบุญทอดผ้าป่า ทอดกฐิน และพื่อนต้อนรับเหมือนเดิมต่อมาเมื่อได้ขยายศาลาวัดให้กว้างขวางมากขึ้น จึงกำหนดให้ชาวบ้านที่เดินทางมาจากหมู่บ้าน และอำเภออื่น ๆ มาร่วมทำบุญเข้าพักในศาลาแทนเป็นการลดค่าใช้จ่ายและแรงงานในการปลูกตูปบุญด้วย จึงเป็นผลทำให้ชาวบ้านหนุ่ม ๆ หมดโอกาสพื่อนผู้ไทยเลาะตูป ในที่สุดลูกหลานชาวผู้ไทยไม่รู้จักไม่เคยเห็นการพื่อนผู้ไทยเลาะตูปมาช่วงระยะหนึ่ง จนกระทั่งมาถึงในปัจจุบันนี้มีการรณรงค์ฟื้นฟูวิถีชีวิตและภูมิปัญญาท้องถิ่นของบรรพบุรุษชาวผู้ไทยให้กลับคืนมา จึงกำหนดวันที่ 14 กุมภาพันธ์

^๓ สัมภาษณ์ เอี่ยมพร บุญชิต, อดีตผู้พื่อนผู้ไทยคณะอาจารย์คำนิง อินทร์ติยะ, 25 ตุลาคม 2540.

ของทุกปีเป็นวันผู้ไทย จำลองกิจกรรมต่าง ๆ ของชาวผู้ไทยมาจัดแสดง เช่น ประเพณีการแต่งงาน ประเพณีการต้อนรับ ประเพณีทางศาสนา ตลอดจนการพ้อนผู้ไทยเลาะตบขลุ่ยด้วย การกำหนดกิจกรรมในวันผู้ไทยของแต่ละปีจะไม่ซ้ำกัน ฉะนั้น ประเพณีการพ้อนผู้ไทยเลาะตบจึงหาดูกันไม่่ง่ายนักในปัจจุบันนี้แต่การพ้อนผู้ไทยเรณูนครที่มีรูปกระบวนท่าพ้อนอย่างมีแบบแผนจะเผยแพร่จัดแสดงในโอกาสต่าง ๆ ของจังหวัดนครพนม สามารถจัดแบ่งเป็นระดับของงานที่เคยจัดพ้อนผู้ไทยเรณูนครไปแสดงในโอกาสต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. งานในระดับท้องถิ่น มีดังนี้

- 1.1 พ้อนงานบวงสรวงพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม ทุกปี
- 1.2 พ้อนงานบวงสรวงพระธาตุเรณู อำเภอเรณูนคร ทุกปี
- 1.3 พ้อนงานบวงสรวงศาลเจ้าปู่ถลา (วิญญานบรรพบุรุษ)

ของชาวเรณูนคร

- 1.4 ในบางปีพ้อนในเทศกาลประเพณีงานบุญที่จัดอย่างใหญ่โต มีผู้ใหญ่มากเป็นประธาน เช่น งานบุญเทศน์มหาชาติ งานบุญเดือนหก เป็นต้น
- 1.5 พ้อนต้อนรับคณะผ้าป่า คณะกฐิน ที่มาทอดถวายวัดต่าง ๆ

ในอำเภอเรณูนคร

2. งานในระดับจังหวัด มีดังนี้

- 2.1 พ้อนในโอกาสต้อนรับข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ของหน่วยราชการ เช่น นักบริหารระดับสูงของกระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงเกษตร กระทรวงกลาโหม รับคณะนายทหาร 4 เหล่าทัพ และนักการเมือง เป็นต้น

- 2.2 พ้อนในโอกาสมีแขกผู้มาเยือน ติดต่อผ่านมาทางสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเรณูนคร ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอเรณูนคร ขอชมการพ้อนผู้ไทยเป็นหมู่คณะ

2.3 ฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในงานประเพณีไหลเรือไฟของจังหวัด นครพนมทุกปี

2.4 ฟ้อนผู้ไทยเรณูนครถ่ายทำวีดิทัศน์ในรายการต่าง ๆ เพื่อนำ ออกเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ ททบ.5

2.5 หน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา ชาวบ้านจังหวัด ไกล่เคียง และหน่วยงานเอกชนเข้ามาขอรับการฝึกหัดฟ้อนผู้ไทยเรณูนคร¹⁰

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำโอกาสในการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครออกแสดงเผยแพร่ ในปี พ.ศ.2539 - 2540 เท่าที่พอจะรวบรวมได้ มีรายละเอียดดังนี้

¹⁰ ลัมภานันท์ เปรมศิลป์ ทินย์วงศ์, อาจารย์โรงเรียนเรณูวิทยา
อดีตผู้ฟ้อนผู้ไทยคณะอาจารย์คำนิง อินทร์ติยะ, 27 ตุลาคม 2540.

ตารางที่ 1 สถิติการพ้องผู้ไทยเรณูนคร ปี พ.ศ.2539-2540

ครั้งที่	ปีที่แสดง	โอกาสในการแสดง	วัน เดือน ปี
1	พ.ศ.2539	พ็อนต็อนรับประธานบริษัทมีเดียส์ ออฟมีเดียส์ จำกัด (มหาชน) และคณะ	วันที่ 14 มกราคม 2539
2		พ็อนต็อนรับคณะทัวร์จาก กรุงเทพฯ ทศนศึกษาวัฒนธรรม ไทยอีสาน นครพนม-มุกดาหาร	วันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2539
3		พ็อนต็อนรับคณะรัฐมนตรีว่าการ กระทรวงศึกษาธิการ (ฯณฯ สุวิช รั้งสิตพล)	วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2539
4		พ็อนต็อนรับเลขาธิการคณะ กรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ พร้อมด้วยคณะบริหาร และหัวหน้า ฝ่าย (นายพยุงค์ศักดิ์ จันทร์สุรินทร์)	วันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2539
5		พ็อนต็อนรับประธานชมรม โรงพยาบาลฝาง จังหวัด เชียงใหม่และคณะ	วันที่ 21 กุมภาพันธ์ 2539

ครั้งที่	ปีที่แสดง	โอกาสในการแสดง	วัน เดือน ปี
6		พื่อนต้อนรับแขกชาวต่างประเทศ ของนายอำเภอเรณูนครและคณะ	วันที่ 3 มีนาคม 2539
7		พื่อนต้อนรับรัฐมนตรีประจำ สำนักนายกรัฐมนตรีและคณะ (ฯพณฯ ปิยนัฐ วัชรภรณ์)	วันที่ 23 มีนาคม 2539
8		งานอนุรักษ์มรดกไทย ฉลองปี กาญจนาภิเษก พื่อนผู้ไทยเรณูนคร หน้าที่ประทับพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชา ทินัดดามาย และพระเจ้าหลาน เธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ในงานวัฒนธรรมเฝ้าไทย ณ ศูนย์ วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย	วันที่ 29 มีนาคม 2539
9		สมาคมถ่ายภาพกรุงเทพ ติดต่อ ให้จัดพื่อนผู้ไทยเรณูนคร เพื่อ บันทึกภาพไปเผยแพร่ใน ปีกาญจนาภิเษก	วันที่ 5-8 เมษายน 2539
10		พื่อนต้อนรับผู้ตรวจราชการ กระทรวงมหาดไทย (นายสุชาติ ธรรมมงคล) และคณะ ณ บ้านภูไท	วันที่ 7 พฤษภาคม 2539

ครั้งที่	ปีที่แสดง	โอกาสในการแสดง	วัน เดือน ปี
11		ชัยบดินทร์ ลาลิพันธ์ ได้รับเชิญให้เป็นผู้นำเครื่องดนตรีผู้ไทย เรณูนคร ไปร่วมแสดงในโครงการทฤษฎดนตรี "เพลงกลองก้องโลกเจียบ" ในรายการมหกรรมดนตรีของนายมาร์แตง แซงค์ปีแยร์ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เป็นองค์ประธาน ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย	วันที่ 17-21 มิถุนายน 2539
12		นายต่อเชียร อรุณไพโรจน์ และทีมงาน "เที่ยวทั่วไทยกับ ททท. รายการบ้านเลขที่ 5" มาบันทึกเทปการพ็อนผู้ไทย นำไปเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ ททบ.5	พ.ศ.2539
13		พ็อนต้อนรับหัวหน้าแผนกการเงิน ปช.เขต 10 อุบลราชธานี (นายเลิศปัญญา เขียวชาญวนิช) และคณะ ณ บ้านภูไท	วันที่ 11 กรกฎาคม 2539

ครั้งที่	ปีที่แสดง	โอกาสในการแสดง	วัน เดือน ปี
14		พื่อนต้อนรับผู้อำนวยการสำนัก ทางหลวงที่ 3 นครราชสีมา และ สกลนคร และคณะ ณ บ้านภูไท (นายจำลอง อภิรติมัย)	วันที่ 10 สิงหาคม 2539
15		ถ่ายทอดการพื่อนผู้ไทยเรณูนคร ให้นักศึกษาชมรมผู้ไทยใน โครงการค่ายศึกษาศิลปวัฒนธรรม และอาสาพัฒนา มหาวิทยาลัย ขอนแก่น	วันที่ 13-14 ตุลาคม 2539
16		พื่อนผู้ไทยเรณูนคร ในงาน ประเพณีไหลเรือไฟ จังหวัด นครพนม พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรราชา ทินัดตามาตุ เสด็จฯ เป็น องค์ประธานพิธีจุดไฟพระฤกษ์ งานไหลเรือไฟ	วันที่ 26 ตุลาคม 2539
17		การแสดงพื่อนผู้ไทยเรณูนคร พื่อนถวายหน้าพระที่นั่งพระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระ พระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ	วันพฤหัสบดีที่ 31 ตุลาคม 2539

ครั้งที่	ปีที่แสดง	โอกาสในการแสดง	วัน เดือน ปี
18		ถวายพระกระยาหารค่ำ เพื่อเป็นเกียรติแด่สมเด็จพระราชินีนาถเอลิซาเบธ ที่ 2 และเจ้าชายฟิลิปดยุค แห่งเอดินเบอระ ณ พระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ พ็อนผู้ไทยเรณูนครหน้าที่ประทับสมเด็จพะเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ในงานมหกรรมดนตรีนานาชาติ ครั้งที่ 3 ณ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	วันที่ 16 ธันวาคม 2539
19		ถ่ายทอดการพ็อนผู้ไทยเรณูนครให้ชาวบ้านเนินสะอาด ตำบลนาราชควาย อำเภอเมืองจังหวัดนครพนม	วันที่ 28 ธันวาคม 2539
1	พ.ศ. 2540	พ็อนต้อนรับหม่อมราชวงศ์ถนัดศรี สวัสดิวัตน์ และทีมงานมาบันทึกเทปโทรทัศน์ "รายการครอบครัวจากราว" นำออกเผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ ททบ. 5	วันที่ 9 มกราคม 2540
2		พ็อนผู้ไทยเรณูนครในงาน "วันผู้ไทยเรณูนคร ณ ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอเรณูนคร	วันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2540

ครั้งที่	ปีที่แสดง	โอกาสในการแสดง	วัน เดือน ปี
3		เพื่อนต้อนรับคณะข้าราชการ กระทรวงสาธารณสุข สาธารณรัฐ ประชาชนจีน ณ บ้านภูไท อำเภอเรณูนคร	วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2540
4		เพื่อนผู้ไทยเรณูนคร บันทึกเทป โทรทัศน์ของบริษัทรัตนอุไร ผลิต รายการสารคดี "ด้วยชีวิต" เผยแพร่ทางสถานีโทรทัศน์ ททบ. 5	วันที่ 3 เมษายน 2540
5		การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 5 ประสานงานนำเพื่อนผู้ไทยเรณูนคร ไปเผยแพร่ในงาน "อาตากะ ดองตากู" ณ เมืองฟูกูโอกะ และเข้าร่วมงาน Tour Expo 97 เมือง โอซาก้า ณ ประเทศ ญี่ปุ่น¹¹	วันที่ 1-14 พฤษภาคม 2540

¹¹ ชัยบดินทร์ สาลีพันธ์, ประวัตติและผลงานของผู้ที่สมควรได้รับการเสนอ
ให้พิจารณาเชิดชูเกียรติ เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรมประจำปี พ.ศ. 2540, "
เอกสารคำสั่งทางราชการ. (นิมพ์ดีด)

3. งานระดับประเทศ มีดังนี้

3.1 เพื่อนผู้ไทยเรณูนครเพื่อนถวายพระที่นั่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จแปรพระราชฐานมาประทับแรม ณ พระตำหนักภูพาน ราชนิเวศน์ เพื่อทรงงานในด้านศิลปาชีพในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3.2 เพื่อนผู้ไทยเรณูนครได้รับการคัดเลือกให้โดยเสด็จเพื่อ เผยแพร่วัฒนธรรมไทย และทรงงานด้านศิลปาชีพพิเศษ (ของทุกภาค) ใน ต่างประเทศ เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา

3.3 เพื่อนผู้ไทยเรณูนครได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้พื่อนหน้า พระที่นั่งพระราชอาคันตุกะของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

3.4 เพื่อนผู้ไทยเรณูนคร ได้รับการโปรดเกล้าฯ ให้พื่อน หน้าพระที่นั่งเป็นการส่วนพระองค์ ในวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ณ สวนควาลัย ในพระบรมมหาราชวัง^{1 2}

จากสถิติการแสดงเพื่อนผู้ไทยเรณูนคร เท่าที่ค้นคว้าหาหลักฐานได้จาก เอกสารคำสั่งของทางราชการแสดงรายละเอียดนั้น เพื่อให้เห็นว่า การพื่อนผู้ไทย ในเรณูนครมีต้นกำเนิดมาจากการพื่อนเล่นกินเหล้า พื่อนลงข่วงและพื่อนผู้ไทยเลาะตูป ในประเพณีงานบุญเดือนหก ต่อเมื่อพัฒนามาเป็นกระบวนทำพื่อนผู้ไทยเรณูนครอย่างมี แบบแผนก็ยังคงพื่อนผู้ไทยในประเพณีงานบุญเดือนหกอยู่เหมือนเดิม แต่มาในปัจจุบัน ณ พ.ศ. 2539-2540 จะไม่พื่อนผู้ไทยในงานประเพณีบุญเดือนหก แต่จะนำไปใช้พื่อน ในงานเลี้ยงต้อนรับ โดยไม่จำกัดระดับของงาน และที่สำคัญที่สุดก็คือ การแสดงพื่อน ผู้ไทยเรณูนคร ได้รับการโปรดเกล้าฯ จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และ

^{1 2} ลัมภานันท์ ชัยบดินทร์ สาลีนันท์, หัวหน้าคณะบ้านภูไท, 24 ตุลาคม

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถให้พื่อนถวายการรับเสด็จพระราชอาคันตุกะของพระองค์ทั้ง ๆ ที่เป็นการแสดงพื้นเมืองที่มีกำเนิดมาจากความคิดสร้างสรรค์ของชาวบ้าน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศิลปการพ้อนผู้ไทยเรณูนครที่ใช้การย่างก้าวเท้า การใช้ศรีษะ มือ แขน ขา ลำตัว ออกลีลาท่าพ้อน สื่อความหมายของท่าพ้อน ลักษณะการพ้อน การแต่งกาย จังหวะทำนองเพลงจากเครื่องดนตรีพื้นเมืองมาผสมผสานได้สัดส่วนที่สมดุลย์กัน จึงเกิดความงามอย่างสมบูรณ์ เป็นผลให้พ้อนผู้ไทยเรณูนครได้รับการยอมรับ จึงมีโอกาสนในการแสดงทั้ง 3 ระดับ ดังได้กล่าวไว้แล้วข้างต้น ฉะนั้นระดับของงานจึงเป็นตัวกำหนดบรรยากาศของการแสดงไว้ด้วย

บรรยากาศระหว่างมีการพ้อน

1. บรรยากาศในการแสดงพ้อนผู้ไทยในระดับท้องถิ่น มักจะนิยมพ้อนกลางลานกว้าง ๆ เมื่อได้เวลาประธานกล่าวเปิดงานแล้ว นักดนตรีเริ่มบรรเลงผู้พ้อนออกท่าพ้อนตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนท่าพ้อน ชาวบ้านที่มาร่วมในงานต่างก็ยืนบ้างนั่งบ้าง ชมการแสดงตามอัชฌาศัย เมื่อแสดงเสร็จผู้พ้อนก็กระจายไปร่วมงานอยู่กับชาวบ้าน จนกว่างานเลิกจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน

2. บรรยากาศในการแสดงพ้อนผู้ไทยในระดับจังหวัด มักจะเป็นการเลี้ยงต้อนรับด้วยพิธีบายศรีสู่ขวัญ และเชิญร่วมรับประทานอาหารพื้นเมืองที่จัดใส่โตกนั่งล้อมวงรับประทานอาหาร ในขณะที่เดียวกันก็จะจัดการแสดงพ้อนผู้ไทยให้ชมเป็นอาหารตาไปด้วย และจะสร้างความเป็นกันเองระหว่างผู้พ้อนผู้ไทยกับแขกที่มาเยี่ยมเยียนด้วยการเชิญให้แขกผู้มีเกียรติทั้งผู้ชายและผู้หญิงออกมาพ้อนผู้ไทยร่วมกัน และต่อด้วยการแข่งขันการดูตูดผู้พ้อนจะเป็นผู้พ้อนหญิงกับแขกผู้มีเกียรติฝ่ายชาย และเป็นพ้อนชายกับแขกผู้มีเกียรติฝ่ายหญิง ฝ่ายใดดูตูดได้นานกว่ากันก็จะเป็นฝ่ายชนะ จึงเกิดกองเชียร์เพื่อให้ฝ่ายของตนเองชนะ เป็นการสร้างบรรยากาศให้มีเสียงหัวเราะ เกิดความสนุกสนานอย่างเป็นกันเองให้กับแขกผู้มาเยี่ยมเยียนเกิดความรู้สึกอบอุ่น ประทับใจกลับไปบอกกล่าวกันต่อ ๆ ไป

นอกจากงานเลี้ยงต้อนรับแล้วจะเป็นงานมหกรรมการแสดงจะตัดกิจกรรมให้แขกผู้มีเกียรติมาร่วมพ็อนและดูออกไป

3. บรรยากาศในการแสดงพ็อนผู้ไทยในระดับประเทศ จากสถิติการเผยแพร่ จะเห็นได้ว่าเป็นการพ็อนหน้าพระที่นั่ง ฉะนั้นการพ็อนผู้ไทยจึงถูกจำกัดบทบาทและเวลาให้อยู่ในโปรแกรมกำหนดการรับเสด็จอย่างเป็นทางการ จึงถูกควบคุมคิวการแสดงโดยเจ้าหน้าที่ของสำนักพระราชวังจัดห้องพักให้ผู้พ็อนผู้ไทยและนักดนตรีได้พักและรับประทานอาหารเพื่อรอเวลาแสดงหน้าพระที่นั่ง เมื่อพ็อนเสร็จต้องมานั่งรอเข้าเฝ้าเพื่อส่งเสด็จฯ พระราชดำเนินกลับ

ดังนั้นบรรยากาศของการแสดงพ็อนผู้ไทยทั้ง 3 ระดับ จึงมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง เพราะระดับของงานจะเป็นตัวกำหนดทั้ง ๆ ที่ใช้กระบวนการพ็อนผู้ไทยเหมือนกัน

สถานที่ และเวลา

สถานที่สำหรับพ็อนผู้ไทยจะเป็นลานปูนซีเมนต์หรือลานดินกว้าง ๆ มีลักษณะเรียบแข็ง มักจะอยู่ในบริเวณลานวัด แต่มาในปัจจุบันนี้ พ็อนผู้ไทยเรณูนคร สามารถจัดแสดงได้ทุกสถานที่ เช่น

1. แสดงที่ลานวัด
2. แสดงที่ลานค้ำหอมและบนพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์
3. แสดงที่สนามในโรงเรียน
4. แสดงที่สนามกีฬา
5. ลานในห้องส่งสถานีโทรทัศน์
6. ลานบนบ้านภูไท

7. เวทีหมอลำ
8. เวทีห้องจัดงานเลี้ยงในโรงแรม
9. เวทีข้างสระว่ายน้ำในโรงแรม
10. เวทีคอนเสิร์ต
11. เวทีสวนอัมพร
12. เวทีหอประชุมในศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
13. เวทีหอประชุมในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นต้น

ส่วนเรื่องการใช้เวลาในการแสดงพ็อนผู้ไทยไม่กำหนดตายตัวจะยืดหยุ่นตามความเหมาะสมของแต่ละงานเท่าที่เคยพ็อนมา จะใช้เวลาอย่างต่ำประมาณ 10 นาที สูงสุดประมาณ 30 นาที เป็นต้น¹³

¹³ สัมภาษณ์ ชัยบดินทร์ สาลีพันธ์, หัวหน้าคณะบ้านภูไท, 10 พฤศจิกายน 2540.

สรุป

การพ้อนผู้ไทยในเรณูนคร คัดเลือกผู้พ้อนจากลูกหลานในครอบครัวมีอายุประมาณ 13-20 ปี จำนวนผู้พ้อนใช้ขนาดและลักษณะของสถานที่เป็นตัวกำหนด เครื่องดนตรี ที่ใช้บรรเลงประกอบพ้อนผู้ไทยเรณูนคร ใช้กลองตุ้ม กลองหาง พังฮาด ฆ้อง โหม่ง ฉิ่ง ฉาบ กั๊บแก็บ โปงกลาง แคน โหวิด พิณ รวมกัน บรรเลงในลายลมพัดพร้าว

การแต่งกายด้วยชุดประจำเผ่าผู้ไทย ผู้ชาย ใส่เสื้อแขนสั้นผ่าหน้าคอตั้งขลิบด้วยผ้าโทเรสีแดงจากคอเสื้อยาวมาถึงชายเสื้อ ติดกระดุมสีขาวห้าเม็ด ปล่อยชายเสื้อไว้ข้างนอกทับขอบกางเกงขาก๊วย ตัดเย็บด้วยผ้าโทเรสีน้ำเงินทั้งชุด ใช้ผ้าขิดหรือผ้าขาวม้ามัดทับเสื้อไว้ที่เอว สวมสายสร้อยคอเงิน ผู้หญิง ใส่เสื้อแขนยาวผ่าหน้าคอตั้งขลิบด้วยผ้าโทเรสีแดงติดกระดุมสีขาว เป็นคู่เรียงจากคอเสื้อยาวมาถึงชายเสื้อ ใช้ผ้าโทเรสีแดง เย็บทับปลายแขนเสื้อทั้งสองข้าง นุ่งผ้าถุงยาวถึงข้อเท้า ทับชายเสื้อไว้ข้างในตัดเย็บด้วยผ้าโทเรสีน้ำเงินทั้งชุด ใช้ผ้าโทเรสีแดงสอดด้วยผ้าแข็งเย็บเป็นสายยาว ๆ คาดเอว มีผ้าสไบสีขาวผืนยาวพาดไว้บนหัวไหล่ซ้ายติดดอกไม้สีแดงไว้บนสไบอกด้านซ้าย สวมสายสร้อยคอเงิน ตุ้มหูเงิน กำไลข้อมือเงิน ทรงผมเกล้ามวยต่ำไว้ด้านหลัง ติดดอกไม้ไว้ข้างซ้าย

การแต่งหน้า ผู้ชาย มีเทคนิคตามธรรมเนียมใช้ปลายหวีจุ่มแป้งมากดที่หน้าผาก แก้ม คอและแขน ใช้แป้งแต้มที่ตึงหูทั้งสองข้าง ผู้หญิง การแต่งหน้าและการเกล้ามวยผมไม่มีแบบเฉพาะแต่ให้สวยงามตามสมัยนิยม

โอกาสที่แสดง จัดการแสดงพ้อนผู้ไทยในงานระดับท้องถิ่น งานระดับจังหวัด ทั้งในและนอกพื้นที่ งานระดับประเทศ

บรรยากาศ ในงานระดับท้องถิ่น ผู้พ้อนชาย-หญิง เมื่อพ้อนผู้ไทยจบก็กระจายไปร่วมงานอยู่กับชาวบ้าน จนกว่างานเลิกจึงแยกย้ายกันกลับบ้าน ส่วนงานระดับจังหวัดมักเป็นงานเลี้ยงต้อนรับ มีการร่วมรับประทานอาหารพร้อมทั้งชมการแสดงพ้อนผู้ไทยและร่วมพูดคุยกับผู้แสดงอย่างเป็นกันเอง แต่งานในระดับประเทศเป็นการพ้อนหน้าพระที่นั่ง จึงถูกกำหนดให้อยู่ในโปรแกรมการรับเสด็จอย่างเป็นทางการ

สถานที่ การแสดงฟ้อนผู้ไทยในปัจจุบันนี้ สามารถฟ้อนได้ที่ลานวัด ลานคำหอม และบนพระตำหนักภูพานราชนิเวศน์ สนามในโรงเรียน สนามกีฬา ในห้องส่งสถานีโทรทัศน์ ลานบนบ้านภูไท เวทีหมอลำ เวทีห้องจัดงานเลี้ยงใน โรงแรม เวทีข้างสระว่ายน้ำในโรงแรม เวทีคอนเสิร์ต เวทีสวนอัมพร เวทีหอประชุมในศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เวทีหอประชุมในสถาบันการศึกษา ต่าง ๆ เป็นต้น

องค์ประกอบของการฟ้อนผู้ไทยเรณูนครในปัจจุบันได้มีการปรับปรุงเพิ่มเติม เพียงเล็กน้อย และไม่มีผลกระทบต่อกระบวนฟ้อน และรูปแบบการแสดงฟ้อนผู้ไทย เรณูนครที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา แต่ในทางตรงกันข้าม จะเป็นผลดีที่ช่วยส่งเสริมให้การฟ้อนผู้ไทยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ซึ่งจะกล่าวถึง รายละเอียดของการจัดแสดงการฟ้อนผู้ไทยในเรณูนคร ในบทที่ 6 ต่อไป